

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ

ਡਾ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੋਸਟ-ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਡੀ.ਏ.ਵੀ.ਕਾਲਜ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਸਾਰ

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਵੀ, ਆਲੋਚਕ ਅਤੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਕੇ ਚੁਕਾਨੀ ਪਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਝਲਕਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਰਹੇ। ਆਪਣੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਹੁਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਚਾਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਜਨਮ 17 ਮਾਰਚ, 1936 ਈ. ਨੂੰ ਈਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਖੇ ਪਿਤਾ ਸੇਵਕ ਬੈਂਜ਼ ਨਾਥ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੱਤਿਆ ਦੇਵੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਘਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਆਪ ਨੇ ਮੁਢਲੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਵਿਦਿਆ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਦੀ ਉੱਚੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਅਧਿਆਪਕ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸਫਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੇ 1964 ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਲਗ ਵਿਦਿਆ ਸਕੀਮ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। 1969 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਸਤਾਬਦੀ ਸਬੰਧੀ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਵਲੋਂ 'ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਗਈ। 1972 ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਬੰਧੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ 'ਪਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਓਏ' ਪੁਸਤਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਆਪ 1968 ਤੋਂ 1984 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸੈਨੇਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 1972, 1975, 1981, 1982, 1983 ਅਤੇ 1984 ਤੱਕ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ 1981 ਤੋਂ 1983 ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਸੈਨੇਟ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਆਪ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ 1981-82 ਵਿਚ ਅਕਾਦਮਿਕ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਡਾ.ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਦਰਜਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਆਪ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਲਧਿਆਣਾ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਆਪ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਟੈਗੋਰ ਥਿਏਟਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਵ ਭਾਰਤੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਾਟਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ। ਆਪ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਜ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਲਲਿਤ ਕਲਾ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ। 1980 ਵਿਚ ਲੰਡਨ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਪਹਿਲੀ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ‘ਪੰਜਾਬ ,ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ’ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਦੇਣ ਸਦਕਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ 23 ਸਤੰਬਰ ,1980 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਮੌਧ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.ਦੇ ਨਿਗਰਾਨ ਵਜੋਂ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।

ਡਾ.ਵੀ.ਐਨ.ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਹਰੇਕ ਵਿਧਾ ਉਪਰ ਕਲਮ ਅਜ਼ਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇ ,ਚਾਹੇ ਕਹਾਣੀ ,ਵਾਰਤਕ ਜਾਂ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇ। ਆਪ ਨੇ ਚਾਰ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਯਾਦਾਂ ‘ਚੋਂ ਯਾਦਾਂ’, ਤਨ ਦੀ ਚਿਖਾ, ਅੱਕ ਦੀ ਅੰਬੀ ਅਤੇ ਗਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਫੁਟਪਾਥ ਤੀਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਡੇਲੀਆ ਅਤੇ ਕੁੱਖ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦੇ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰਤਕ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛਪੇ ਹਨ।

ਹੱਥਲੇ ਖੋਜ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਡਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨਿੱਜ ਤੋਂ ਪਰ ਵੱਲ ਤੁਰਦੀ ਹੈ । ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੱਖ ਸਹਾਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰੀ:

ਜਨਮ ਤੋਂ ਟੱਕਰ ਰਹੀ ਮੇਰੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਦੀ,

ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਮੈਂ ਹਿੰਮਤ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। 1

ਡਾ.ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਯਾਦਾਂ ‘ਚੋਂ ਯਾਦਾਂ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ,ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੀਆਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਚੰਗੀਆਂ-ਮੰਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ -ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਪਤਾਹਕ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

‘ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਤੜਪਾਂਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਤਸਲ ਪਿਆਰ ਦੀ ਲਗਨ ਯਾਦਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ ਗਈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਮਰ ਵਧੀ, ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਧੇ, ਹੋਸ਼ ਤੇ ਹਵਾਸ ਖੁਲੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਯਾਦਾਂ ਵੀ ਵੱਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕੋਲਿਤਰੇ ਰੂਪ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਅਮਕਤ ਹੁੰਦੇ ਗਏ।’ 2

ਉਸਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਬਾਖੂਬੀ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਮਨੁੱਖ ,

ਜਿੱਤ ਦੀ ਟੀਸੀ ਨੂੰ ਚੁੰਮਦਾ ਏ

ਕੋਈ ਉਸ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ

ਜਦ ਹਾਰ ਦੀ ਬੁੱਕਲ 'ਚ ਰੋਂਦਾ ਏ

ਕੋਈ ਉਸ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ

ਹਰ ਹਾਲਤ ਅੰਦਰ

ਮਨੁੱਖ, ਇਕੱਲਾ ਹੈ। 3

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੌਹ ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਦਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਿਰਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਲਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਸੀਨੇ ਘੁੱਟ ਨ ਤੈਨੂੰ ਲਾਵਾਂ, ਕਿਉਂ ਐਵੇਂ ਤੂੰ ਘਬਰਾਈ

ਗਲ ਤੇਰੇ ਤੇ ਨ ਬਾਂਹ ਪਾਂਵਾ, ਕਸਮ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਸਾਈਂ

ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਗੋਰੀਏ, ਹੁਣ ਤੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਗੋਰੀਏ। 4

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਈ ਉਸਦੇ ਨਿੱਜੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿੰਨਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਦਿਲਕਸ਼ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੀ ਖੁਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਦੇਖੀ ਪਰਖੀ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ, ਸਿਧੀ ਸਾਧੀ ਇਕ ਨਾਰ।

ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਅੱਖਾਂ ਮੋਟੀਆਂ, ਦਿਲ ਛਲਕੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ।

ਨ ਲੰਮੀ ਨ ਪਤਲੀ, ਸੁਹਣਾ ਜਿਹਾ ਆਕਾਰ।

ਲਾਲੀ ਗੱਲੀਂ ਚਮਕਦੀ , ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਕਰਤਾਰ। 5

ਕਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਧਰਮ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਪਦਾਰਥਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸਦਾ ਪਿਆਰ ਘੱਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਕਈ

ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੜ ਸਮਝਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਵੇਦਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:

ਕਿ ਸੱਜਣੀ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ

ਬੇਸ਼ੱਕ ਤੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ

ਪਰ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ,

ਫਿਰ ਵੀ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸੱਜਣੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। 6

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ, ਸਦਭਾਵਨਾ, ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਸੀ ਨਿੱਜੀ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ

ਆਪਾ ਆਪਣਾ ਭੁੱਲ ਕੇ

ਹਸਤੀ ਓਪਣੀ ਭੁੱਲ ਕੇ

ਹਸਤੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਏ

ਪਿਆਰ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ

ਪਿਆਰ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ

ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਏ। 7

ਕਵੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ 1965 ਵਿਚ ਹੋਏ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਉਹ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਨੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ:

ਝੋਲ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਬੁੱਕਲ ਅਸਾਡੀ ਵਿਚ ਕਸੂਰ,

ਜਿੱਤ ਕੇ ਵੀ ਅਮਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। 8

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਅੰਦਰ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਗਲਤ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕਵੀ ਨੇ ਡੱਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਉਪਰ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਮੌਹ ਅਤੇ ਸਾਥ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਸੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇਕਲਾਪੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਹਰੀ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਾਮਯਾਬੀ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਭੱਜਿਆ ਸਾਂ

ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਰੱਜ ਆਇਆ ਹਾਂ

ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਮੇਰੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਫੰਧਾ

ਮੌਢੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਚਿੰਤਾਂ ਦੀ ਚਿਖਾ

ਮੱਥੇ 'ਚ ਮੇਰੇ ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਸਰਸਾਮ

ਮੈਂ ਬੁੰਦਲਾ ਕੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਹਾਂ।

ਕਿਸ ਅੰਦਰ ਨੇ ਸਾਂਭਿਆਂ ਮੈਨੂੰ? 9

ਕਵੀ ਨੇ ਅਜੋਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੁਝੋਟਾਧਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਵੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ। ਕਵੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦਾ ਦਰਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਮੁਸਕਾਨ ਭਿਖਾਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਜਿਹੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਦੂਸਰੇ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਮਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ:

ਮਾਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣਾ

ਮਰਨ ਲਈ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਜਾਣਾ

ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ?

ਇਹੋ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੀ ਹਾਂ

ਸ਼ਾਇਦ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। 10

ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਗ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਿੱਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਸੋਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਥੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਕਾਹਲੀ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਗੁਆਚਿਆ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਮੋਟਰਾਂ -ਗੱਡੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਦੌੜਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਤਾਂ ਕੀ ਪੰਛੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਜੀਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਅਜਿਹੇ ਭੀੜ ਭੜਕੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਕਾਂਤ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ:

ਭੀੜ ਬੜੀ ਹੈ

ਸਾਹ ਘੁੱਟਦਾ ਹੈ

ਭੱਜੋ, ਏਥੋਂ ਨਿਕਲੋ

ਕਿਤੇ ਏਕਾਂਤ 'ਚ ਬਹੀਏ। 11

ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਂਝੇ ਵਰਗੇ ਸਿਰੜੀ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਹੀਰ ਵਾਂਗ ਖੁਬਸੂਰਤ ਹਨ। ਕਵੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੂਕਦੀਆਂ ਕੋਇਲਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰੇਮੀ - ਪ੍ਰੇਮਕਾਵਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵੀ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੰਬਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼, ਕੌਮ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਨੂੰ ਡਾ. ਵਿਵਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:

ਜੁਝਾਰ, ਭਗਤ ਤੇ ਲਾਜ ਜਿਥੋਂ ਦੇ

ਬਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ

ਕੁਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਮਹਾਂਦਾਨੀ

ਦੇਸ਼ ਸ਼ਮਾਂ ਤੇ ਜਲੇ ਪਰਵਾਨੇ

ਜਾਨ ਗੰਵਾਈ ਧਰਮ ਨਾ ਛੱਡਿਆ

ਲਾਈ ਜੋਤ ਧਰਮ ਈਮਾਨੇ

ਛਾਤੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਫੜਕਣ ਡੋਲੇ

ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮਸਤਾਨੇ

ਜਿੰਦਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਬਚਾਉਣਾ

ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਜਵਾਬ

ਸ਼ਾਇਰਾ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ।12

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਹੈ, ਉਪਾਸਕ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਰੰਗਣ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਕਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਏਕਾਂਤ ਮਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਾ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਭਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਵੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਲਈ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੱਸਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੱਚ ਚਿਤਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਬੇਵਾਕ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਵੈ ਹੋਂਦ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਕਲਾਪੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਰੂਫ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਦੇ ਮੁਦੱਈ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਨੂੰ 3 ਅਪਰੈਲ, 1984 ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਕੁੱਝ ਅਣਪਛਾਤੇ ਵਿਆਕਤੀਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਰੌਂਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਫਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਗਏ। ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਵਲੋਂ ਕੌਮ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਏਕਤਾ ਖਾਤਿਰ ਦਿੱਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਹਵਾਲੇ:

- 1 ਡਾ.ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ,ਯਾਦਾਂ 'ਚੋਂ ਯਾਦਾਂ,ਪੰਨਾ-9
- 2 ਉਹੀ, ਗਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਟਪਾਥ ਤੀਕ,ਪੰਨਾ-81
- 3 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ,ਯਾਦਾਂ 'ਚੋਂ ਯਾਦਾਂ(ਜਾਣ ਪਛਾਣ),ਪੰਨਾ-14
- 4 ਡਾ.ਵਿਸ਼ਵਾਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ,ਯਾਦਾਂ 'ਚੋਂ ਯਾਦਾਂ,ਪੰਨਾ-31
- 5 ਉਹੀ,ਪੰਨਾ-52
- 6 ਉਹੀ,ਪੰਨਾ-61-62
- 7 ਉਹੀ,ਪੰਨਾ-68
- 8 ਉਹੀ,ਤਨ ਦੀ ਚਿਖਾ,ਪੰਨਾ-90
- 9 ਉਹੀ,ਅੱਕ ਦੀ ਅਮਬੀ,ਪੰਨਾ-66
- 10 ਉਹੀ,ਗਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਟਪਾਥ ਤੀਕ ,ਪੰਨਾ-13
- 11 ਉਹੀ,ਪੰਨਾ-36
- 12 ਉਹੀ,ਯਾਦਾਂ 'ਚੋਂ ਯਾਦਾਂ,ਪੰਨਾ-72-73